

dr hab. Jolanta Migdał, prof. UAM
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej
Instytut Filologii Polskiej

Recenzja

**dorobku naukowego, organizacyjnego i dydaktycznego dr Ewy Zmudy
w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora habilitowanego
nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo
wszczętym przez Radę Wydziału Filologicznego
Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie**

Pani dr Ewa Zmuda ukończyła studia w Akademii Pedagogicznej (późniejszy Uniwersytet Pedagogiczny) im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, gdzie w roku 2006 uzyskała dyplom magistra filologii polskiej. W 2010 roku na tej samej uczelni uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa, na podstawie rozprawy doktorskiej *Nazwy istot duchowych w pismach mistyków XIX i XX wieku*, której promotorem był dr hab. Maciej Mączyński, a recenzentami byli prof. dr hab. Stanisław Koziara i dr hab. Bożena Sieradzka-Baziur. W roku 2010 Habilitantka zdobyła też dyplom magistra teologii na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie. Krakowskie uczelnie stały się także miejscem jej pracy. W Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie dr Ewa Zmuda pracuje od roku 2008 (najpierw jako wykładowca, później asystent, a następnie od 2014 roku jako adiunkt). Habilitantka pracowała także jako wykładowca w latach 2010-2012 w Akademii Ignatianum, w latach 2011-2012 w Wyższym Seminarium Duchownym, a w latach 2011-2016 na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie.

Warto także zauważyć ciągle uzupełnianie przez dr Ewę Zmudę swojego wykształcenia na studiach podyplomowych. Habilitantka w roku 2014 ukończyła studia

podyplomowe w zakresie logopedii oraz w roku 2018 studia podyplomowe w zakresie nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego.

1. Ocena dorobku naukowego

Na dorobek naukowy dr Ewy Zmudy po uzyskaniu stopnia doktora składają się dwie monografie (jedna jest zmienioną i poszerzoną wersją rozprawy doktorskiej) oraz 33 artykuły naukowe opublikowanych w czasopismach i pracach zbiorowych (w tym osiem we współautorstwie), 2 współautorskie artykuły recenzyjne oraz 3 artykuły będące w druku (w tym dwa we współautorstwie). Do tego dochodzi współredakcja dziewięciu publikacji naukowych.

1.1. Ocena osiągnięcia naukowego, o którym mowa w art. 16. *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki*

Jako dorobek podlegający ocenie w postępowaniu habilitacyjnym dr Ewa Zmuda wskazała monografię naukową *Imiona zakonne karmelitanek bosych (od XVII do pierwszej połowy XX w.)* (Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2019).

Wymieniona monografia jest opracowaniem imion przyjmowanych przez osoby wstępujące do zakonu. Publikacja liczy 255 stron. I chociaż w tytule ograniczony zostaje zakres opracowania do imion jednego zakonu – karmelitanek bosych, monografia jest solidnym kompendium, w którym uwaga poświęcona została także antroponimom występującym w innych żeńskich zakonach, a tłem porównawczym są również męskie imiona zakonne.

Jak pisze Autorka we *Wprowadzeniu*: „Głównym celem niniejszej dysertacji jest opis i analiza zebranych imion karmelitanek bosych z polskich klasztorów od wieku XVII do 1. połowy XX (pełnego dla każdego okresu materiału onimicznego). Prezentacja i opis materiału antroponimicznego skupione są przede wszystkim na opisie dokumentacyjnym (rejestracja statystyczna zasobu), na analizie diachronicznej onimów oraz na opisie genezy i motywacji imion. Ważnym punktem analiz będzie rozpatrzenie zależności imion zakonnych, bądź jej braku, od imion chrestnych zakonnic oraz ukazanie imion karmelitanek bosych na tle imiennictwa innych zakonów żeńskich” (s. 11). I mogę jednoznacznie stwierdzić, że tak określony cel został w pełni i z sukcesem osiągnięty.

Monografia składa się z dziesięciu rozdziałów. Rozdział pierwszy, wstępny – zatytułowany *Wprowadzenie* – poświęcony został nie tylko szczegółowej prezentacji celu rozprawy i stosowanej metodologii oraz opisowi źródeł badanego materiału, ale zagadnieniom teoretycznym związanym z istotą i funkcją imienia oraz imienia zakonnego. Na podkreślenie zasługuje wybór przez Habilitantkę ujęcia interdyscyplinarnego podejmowanego zagadnienia. Oczywiście w pracy zastosowane zostały głównie metody badawcze właściwe dla językoznawstwa, przede wszystkim dla onomastyki. W przemyślany sposób i z powodzeniem dla wyników dr Ewa Zmuda wykorzystuje różne nowsze narzędzia badań m.in. z zakresu historii języka, socjolingwistyki, teolingwistyki czy lingwistyki kulturowej.

Rozdział drugi dotyczy zakonu karmelitańskiego, jego dziejów, zwłaszcza historii jego funkcjonowania na ziemiach polskich. Habilitantka charakteryzuje także specyficzną duchowość karmelitańską, umiejętnie wykazując jej wpływ na stosowane zakonne imiennictwo.

W rozdziale trzecim Autorka prezentuje stan badań nad zakonnymi imionami. Widać doskonałą orientację Habilitantki w literaturze przedmiotu. Na tym tle szczególnie wyraźnie uwidoczniła została potrzeba monografii poświęconej problematyce imiennictwa zakonnego. Już w tym miejscu chcę więc dobitnie stwierdzić, że badania podjęte przez dr Ewę Zmudę wnoszą bardzo istotny wkład w rozwój dyscypliny.

W czwartym rozdziale Habilitantka przedstawia istotne dla prowadzonych badań zagadnienie dotyczące praktyki zmiany imienia w zakonie. Ukazuje historię i ewolucję takich procesów na szerokim tle, ze szczególnym uwzględnieniem zjawiska zmiany imienia w zakonie karmelitańskim.

W kolejnych rozdziałach rozprawy zawarte zostały analizy zgromadzonego materiału. Dr Ewa Zmuda zebrała bardzo bogaty materiał imion zakonnych. Pochodzi on ze wszystkich kiedykolwiek istniejących na ziemiach polskich klasztorów karmelitanek bosych. Zgromadzony zbiór liczy 800 zakonnych imion z okresu od XVII do pierwszej połowy XX wieku. Ograniczenie materiału do połowy ubiegłego stulecia jest uzasadnione zmianą praktyki nadawania imienia zakonnego. Trzeba zauważyć, że karmelitańskie imiona zakonne składają się z jednego, dwu lub trzech imion właściwych oraz z predykatu. W rozdziałach analityczno-interpretacyjnych Habilitantka szczegółowo omawia te złożone antroponimy. Są to precyzyjne analizy odnoszące się zarówno do poszczególnych części zakonnych imion, jak i interpretacje całościowe. Autorka dzieli zakonne imiona na te pochodzące od nazw

własnych i od apelatywów, a w obrębie tak wydzielonych grup szczegółowo omawia ich genezę, budowę i motywację. Na podstawie przeprowadzonych badań dr Ewa Zmuda formułuje ważne wnioski, że większość imion zakonnych karmelitanek bosych nawiązuje do świętych i błogosławionych Kościoła katolickiego, a zwłaszcza do świętych karmelitańskich, że przeważają imiona pochodzące od nazw własnych, że najczęściej są to imiona wybrane z istniejącego zbioru onimów, bez żadnych zmian gramatycznych, że jeśli tworzono nowe imiona zakonne, to wykorzystywano przede wszystkim derywację paradygmatyczną, że motywacja nadawania imion zakonnych jest motywacją religijną.

W rozdziale szóstym dr Ewa Zmuda zawarła analizy z perspektywy diachronicznej. Szczegółowo prześledziła „zarówno kształtowanie się struktury tych imion [zakonnych imion karmelitanek bosych], jak i zasób jednostek (stały skład imion w każdym wieku, występowanie nowych jednostek, antroponimy charakterystyczne dla danego okresu)” (s. 122) i pokazała „imiona, które na przestrzeni wieków były w zakonie najpopularniejsze” (s. 122). Z zaprezentowanych badań wynikają następujące wnioski, że dominującą we wszystkich stuleciach strukturą imion zakonnych jest struktura trójelementowa: imię 1. + imię 2. + predykat, że w karmelitańskich imionach zakonnych we wszystkich wiekach powtórzyły się 24 imiona, że wśród karmelitańskich imion zakonnych istniały imiona charakterystyczne dla poszczególnych stuleci, że można wyodrębnić grupę najpopularniejszych imion zakonnych, wśród których na pierwszych dwóch miejscach znajdują się imiona: *Teresa* – imię świętej Teresy z Avili, założycielki karmelitanek bosych oraz *Maria* – imię Matki Chrystusa, patronki zakonu karmelitańskiego.

Rozdział siódmy to analizy odnoszące się do predykatu zawartego w imieniu zakonnym, części pełniącej główną funkcję teologiczno-symboliczną imienia. Wykorzystując typologię semantyczną dr Ewa Zmuda dokonała podziału na grupy semantyczne odsyłające do różnych treści teologicznych. Do najliczniejszych zbiorów należą „predykaty odnoszące się do świętych Kościoła katolickiego, predykaty odsyłające do treści mariologicznych oraz predykaty wskazujące na treści chrystologiczne” (s. 140).

W kolejnym rozdziale Autorka interpretuje zależność imion zakonnych od imion chrzestnych, przedstawiając analizy w ujęciu diachronicznym – podział na kolejne stulecia. Tę porównawczą są wyniki podobnych, wcześniejszych analiz Habilitantki dotyczących męskich imion zakonnych. Swoimi badaniami dr Ewa Zmuda dokumentuje utrzymującą się

przez wieki do drugiej połowy XX stulecia niezależność imion zakonnych od imion chrzestnych.

W ostatnim analityczno-interpretacyjnym rozdziale rozprawy dr Ewa Zmuda konfrontuje imiennictwo karmelitanek bosych z innymi zakonami żeńskimi w zakresie praktyki zmiany imienia, struktury imienia zakonnego oraz porównuje zasób antroponimów wybranych zakonów. Tłem porównawczym są imiona zakonnice krakowskich klasztorów augustianek, bernardynek, dominikanek i wizytek. Analizy te pozwoliły Autorce ukazać pewne swoiste, charakterystyczne cechy imiennictwa zakonnego karmelitanek bosych.

W podsumowaniu Habilitantka zbiera najważniejsze wnioski płynące z zaprezentowanych w rozprawie analiz. W jasny, przejrzysty sposób prezentuje uwagi dotyczące imion zakonnych karmelitanek bosych. Uzupełnieniem przedstawionych w poprzednich rozdziałach analiz jest prezentacja geograficznego rozmieszczenia karmelitańskich imion zakonnych (z podziałem na poszczególne klasztory). Na zakończenie dr Ewa Zmuda pokusiła się wskazać najważniejsze cechy charakteryzujące imiennictwo zakonne. Budzi to najwyższe uznanie. Chcę jeszcze dodać, że na wyróżnienie zasługują solidnie przemyślane tabelaryczne podsumowania zamieszczone nie tylko w tym kończącym pracę rozdziale.

Publikację zamykają słownik omówionych imion karmelitanek bosych, bardzo obszerna bibliografia oraz zamieszczony w aneksie spis pełnych imion zakonnych karmelitanek bosych od XVII do pierwszej połowy XX wieku.

Monografia o imionach zakonnych karmelitanek bosych jest opracowaniem, zasługującym na pochwałę. Właściwie trudno mi wskazać mankamenty rozprawy dr Ewy Zmudy, może poza jednym, że Autorka przypisała (prawdopodobnie pomyłkowo, ponieważ sama pisze o beatyfikacji, a nie o kanonizacji) świętość Jolancie (s. 70, 200) – a imię to odnosi się do żyjącej w XIII wieku błogosławionej księżnej kaliskiej i wielkopolskiej, później kłaryski, zasłużonej nie tylko dla Kościoła katolickiego, ale i dla polskiej kultury.

Warto jeszcze zauważyć, że na wyróżnienie zasługuje także język, jakim została napisana rozprawa dr Ewy Zmudy. Publikacja jest solidną monografią naukową, a czyta się ją jak pasjonującą powieść o zakonnych karmelitańskich imionach.

Nie ulega wątpliwości, że monografia *Imiona zakonne karmelitanek bosych (od XVII do pierwszej połowy XX w.)* jako dużej miary osiągnięcie badawcze spełnia warunki podstawy przewodu habilitacyjnego.

1.2. Pozostały dorobek naukowy po uzyskaniu przez Habilitantkę stopnia doktora

Jak już zaznaczyłam, po uzyskaniu stopnia doktora dr Ewa Zmuda opublikowała dwie monografie oraz 33 artykuły naukowe opublikowanych w czasopismach i pracach zbiorowych (w tym osiem we współautorstwie), 2 współautorskie artykuły recenzyjne oraz 3 artykuły będące w druku (w tym dwa we współautorstwie), a także współredagowała dziewięć naukowych publikacji.

Przedmiot zainteresowania Habilitantki, którego efektem jest opublikowany dorobek, stanowi przede wszystkim język religijny, ujmowany przez Habilitantkę w różnych aspektach, bo jak sama pisze: „spogląda na podejmowane zagadnienie z wielu perspektyw badawczych” (*Autoreferat*, s. 6). Dr Ewa Zmuda w swoich pracach podejmuje zagadnienia dotyczące zarówno kwestii nazywania istot duchowych w różnego typu tekstach religijnych, jak problematyki historycznojęzykowej. Habilitantka w swoich tekstach skupiała się przede wszystkim na analizie – przy wykorzystaniu różnorodnej metodologii – średniopolskich manuskryptów zakonnych. Warto podkreślić, że były to głównie siedemnasto- i osiemnastowieczne rękopisy zakonnic, niezbadane wcześniej przez językoznawców, wydobyte przez Habilitantkę z zakonnych archiwów.

W tym nurcie badań mieszczą się też artykuły o charakterze teoretyczno-metodologicznym dotyczące teolingwistyki, szczególnie ważny i wartościowy tekst opublikowany w 2017 roku w „Poradniku Językowym”, zatytułowany *Stare czy nowe podejście badawcze? Teolingwistyka – zarys teorii i perspektywy badań*.

Drugi, bardzo wyraźny nurt zainteresowań naukowych stanowią badania onomastyczne, wyraźnie jednak związane z pierwszym kręgiem działalności Habilitantki. Są to bowiem prace poświęcone przede wszystkim imiennictwu zakonnemu. Ta część dorobku została w pewnym sensie zwieńczona opublikowaniem habilitacyjnej rozprawy. Napisałam w *pewnym sensie zwieńczona*, a nie – zakończona, ponieważ Habilitantka zapowiada kolejne publikacje z tego zakresu, a widząc jej zaangażowanie i aktywność naukową, jestem przekonana, że zamierzenia te zostaną zrealizowane.

Inny, zasługujący na uwagę, zakres badań podejmowanych przez dr Ewę Zmudę związany jest z logopedią i terapią małych dzieci. Pomocna w tym obszarze jest niewątpliwie wiedza zdobyta przez Habilitantkę w czasie ukończonym przez nią studiów podyplomowych

Warto podkreślić, że we wszystkich tekstach dr Ewy Zmudy widoczna jest jej wielka erudycja oraz znakomite cechy warsztatu naukowego.

2. Ocena aktywności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej

Dr Ewa Zmuda bierze aktywny udział w życiu naukowym w Polsce i za granicą – po doktoracie uczestniczyła z referatami w 8 konferencjach międzynarodowych (w tym 3 zagranicznych) i 8 ogólnopolskich. W tym czasie była współorganizatorką pięciu konferencji naukowych.

O zaangażowaniu Habilitantki w działalność dydaktyczną świadczy różnorodność prowadzonych przez nią zajęć: wykładów, konwersatoriów i ćwiczeń, co warto podkreślić – prowadzonych na różnych kierunkach i typach studiów, na studiach podyplomowych i na różnych uczelniach (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Akademia Ignatianum, Wyższe Seminarium Duchowne W Krakowie): podstawy pragmalingwistyki, odmiany współczesnej polszczyzny, wprowadzenie do onomastyki, onomastyka literacka, gramatyka opisowa języka polskiego, historia języka polskiego, podstawy socjolingwistyki, analiza językowo-stylistyczna tekstu, stylistyka praktyczna, seminarium dyplomowe, fonetyka i fonologia współczesnego języka polskiego, morfologia współczesnego języka polskiego, socjolingwistyka, nauka o języku w ujęciu logopedycznym (morfologia, składnia, semantyka, pragmalingwistyka, lingwistyka tekstu, podstawy nauczania języka polskiego przedszkolu z kulturą żywego słowa, metodyka edukacji polonistycznej w kl. I-III, warsztaty kompetencji komunikacyjnych, nauka o języku, kultura języka. Habilitantka prowadzi także zajęcia z nauczania języka polskiego jako obcego, m.in. w ramach programu Erasmus+ oraz zajęcia logopedyczne z dziećmi. Wypromowała dziesięciu licencjatów z zakresu językoznawstwa. Pełniła też funkcję promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim.

Dr Ewa Zmuda prowadzi w swoim środowisku działalność popularnonaukową i popularyzatorską. We współpracy z innymi krakowskimi językoznawcami uczestniczyła w Festiwalach Nauki. Prowadziła także webinarium dla rodziców dzieci wczesnoszkolnych

mieszkających za granicą *Jak wspomagać dziecko w nauce czytania i pisania?* Habilitantka publikowała artykuły popularnonaukowe z zakresu teolingwistyki i religii, a także współpracowała nad podręcznikami do religii dla szkoły podstawowej.

Na podkreślenie zasługuje też działalność organizacyjna w ramach funkcjonowania macierzystej uczelni (udział w komisjach konkursowych, opiekuństwo roczników na filologii polskiej, opiekuństwo Sekcji Językoznawczej Koła Naukowego Polonistów).

W latach 2015, 2016, 2018 Habilitantka prowadziła zajęcia dydaktyczne ze studentami Uniwersytetu Ostrawskiego w ramach programu Erasmus+.

W latach 2012-2013 dr Ewa Zmuda była członkiem redakcji czasopisma „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce”, a od 2017 roku jest sekretarzem redakcji czasopisma „Studia Linguistica”.

Habilitantka jest członkiem Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego oraz członkiem Koła Współpracowników Zespołu Języka Religijnego organu Rady Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk.

Dokonania dydaktyczne, organizacyjne i popularyzatorskie dr Ewy Zmudy w pełni zasługują na pozytywną ocenę.

Konkluzja

W świetle przedstawionej w niniejszej recenzji oceny monografii dr Ewy Zmudy *Imiona zakonne karmelitanek bosych (od XVII do pierwszej połowy XX w.)* (Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2019) wskazanej przez Autorkę jako osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 16. *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki*, a także uwzględniając cały podoktorski dorobek Habilitantki, jej działalność naukową i organizacyjną oraz pracę dydaktyczną nie tylko na Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie – z pełnym przekonaniem stwierdzam, że **Habilitantka spełnia wszelkie ustawowe wymogi do uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego, swoją monografią wnosi znaczny wkład w rozwój językoznawstwa, zwłaszcza onomastyki i teolingwistyki oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową.**

Zwracam się zatem do Rady Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, za pośrednictwem Komisji Habilitacyjnej,

której przewodniczy Pani prof. dr hab. Maria Wojtak, z wnioskiem o nadanie Pani dr Ewie Zmudzie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych, w dyscyplinie językoznawstwo.

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Jolanta Mycha". The signature is written in a cursive style with a long horizontal flourish at the end.

Poznań, 16 sierpnia 2017 r.